'आंतरराट्रीय राज र ातील सम ालीन आव्हानः दहशतवाद'

प्रा. विजय पानस र (राज्यशास्त्र विभा ा)बाळासाहेब महाविद्यालय,पाट ाता.पाट ा जि. सातारा

प्रस्ताव ाः- दहशतवाद ही सं ल्प ा या ज ात नवीन नाही. आज ज ात जवळजवळ दोन दश ेया दहशतवादाने भयभित झाली आहेत.सद्य ालीत ज ात जवळजवळ २०० पे ा जास्त दहशतवादी संघटना अस्तित्वात आहेत.समाजातील असंतुष्टता हे दहशतवादाचे मूळ आहे. शीत युध्दोत्तर ाळात दहशतवादाचे ेंद्र हे पश्चिम आशिया डे आले आहे. त्यामध्ये राष्ट्रांत ात, आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील व सीमापार दहशतवादाचा समावेश होतो. ए ाच ेल्या २०-२५ वर्षात दहशतवादाने आंतरराष्ट्रीय पातळीवर मोठे आव्हान निर्मा ा ेले आहे. या आव्हान शोध घे याचा प्रयत्न प्रस्तुत शोधनिबंधात ेला आहे.

दहशतवादः-दहशतवाद ही ए वादग्रस्त व ुंता ुंतीची प्र ्रिया आहे. विशिष्ठ राज ीय उद्देश प्राप्ती साठी हिंसेच्या साधनांचा वापर म्ह ाजे **'दहशतवाद'** होय. म्ह ाजे आमूला्र सामाजि व राज ीय बदल घडवून आ ाण्याच्या हेतूने शासनावर दबाव आ ायासाठी हिंसेचा मार्ग वापर ो म्ह ाजे दहशतवाद होय. दहशतवादाचा उल्ले ा शासनविरोधी ृती म्ह ून ेला जातो, आज या दहशतवादाचे स्वरुप बदलले आहे. अने देशातील सर ारे दुसऱ्या देशांविरुद िंवा अंत ात विरोधाचा बिमोड र यासाठी होत आहे.दुसऱ्या महायुध्दा नंतर ाऱ्या अर्थाने दहशतवादाला सुरुवात झाली.१९५० च्या दश ात पश्चिम आशियामध्ये स्वतंत्र्य पॅलेस्टाईन राष्ट्राच्या निर्मिती साठी दहशतवादास सुरुवात झाली.राज ीय व आर्थि व्यवस्थांना विव्रोध र ो हे त्यांचे ध्येय होते.त्यातच शीतयुध्दाने दहशतवादाला ातपा ी घाल याचे ाम ेले.तर १९८० च्या शत ात धार्मि मूलत्ववादातून दहशतवादाचा प्रचार व प्रसार झाल्याचे आप ांस माहितच आहे.

दहशतवादाची वैशिष्टे, उद्देशः-दहशतवादामध्ये हिंसाचाराचा जा ीविपूर्व व पध्दतशीर प ो वापर ेला जातो. त्यामा ो आपल्या प्रश्ना डे सर्वाचे ल ा वेध ो व त्या प्रश्नांचे ांभिर्य सर ार प्रमा ो सामान्य जनतेलाही ळावे, ही भूमि ा असते. तसेच देशात, राज्यात अस्थिरता निर्मा ा र ो, ैरमार्गाने प्रश्नांना प्रसिध्दी दे ो, दबावतंत्राचा वापर र ो, ही दहशतवादी वैशिष्टये पहावयास मिमळतात. दहशतवादाच्या या विविध वैशिष्टयां बरोबर स्वातंत्र्य मिळवि ो, राज ीय व सामाजि परिरवर्तन, अन्यायाचा बदला (सुड) घे ो, प्रश्नांचे त्वरीत समाधान ाढ ो, मा ा यां डे ल ा आ र्षत र ो, यासार ो अने उदेश दिसुन येतात. यावरुन असे म्ह ाता येईल ी, दहशतवाद हे ए प्र ारचे युध्द आहे. ी जे, राज ीय उद्देश प्राप्त र यासाठी लढले जात आहे.दहशतवादाचे राष्ट्रीय पातळीवरील (LTTE, HAMAS), आंतरराष्ट्रीय पातळीवर दहशतवाद (अल- ायदा), सीमापार दहशतवार (जम्मू- ाश्मिरचा प्रश्न) राज्यपुरस् ृत दहशतवाद (नाझी-हिटलर, फॅसिस्ट-मुसोलिलनी), धार्मि व वांशि भाव ोने प्रेरित दहशतवाद (हिजबुल संघटना) असे विविध प्र ार आढळून येतात.दहशतवादी आत्मघात ी पथ ांचा वापर रुन बॉम्बस्फोट ोळीबार, राज ीय नेतृत्वाची हत्या, अपहर ा यासार ो मार्ग स्वी ारतात तसेच अंमली पदार्थाच्या व्यापारातून सामाजिज अस्थिरता निर्मा ा र ो. आर्थि , व्यापारी व संर ा ादृष्टया महत्वाची ठि ा ो, शास ीय ार्यालये, धार्मि स्थळे इत्यादीवर हल्ले र ो. याबरोबरच अपहर ा, ओलिस ठेव ो यासार ो अने मार्ग दहशतवादी व त्यांच्या संघटना वापरीत असताना अप ांस दिसते.

दहशतवादाचे परि ामः-दहशतवादाने मानवी जीवन धोक्यात आ ाले आहे. आज दहशतवादाचे विविध विपरित परि ाम शासन संस्था व जनतेवर होताना दिसतात. विविध प्रदेशात भयाचे वातावर ा निर्मा ा र ो, निष्पाप जनतेचे बळी घे ो. ाही ाळापूरती शाळा, महाविद्यालये बंद ठेव ो, व्यापार व ुंतव ू ीमध्ये व्यस्त परिरस्थीती निर्मा ा हो यासार ो असं य विपरीत परि ाम होतात.परि ामी राष्ट्रा मध्ये अस्थिरता निर्मा ा होत आहे.

दहशतवाद निर्मूलनाचे प्रयत्नः- ज ामधून दहशतवादाचा बिमोडे र यासाठी ूप प्रयत्न झाले आहेत. संयुक्त राष्ट्र संघटने डूनही दहशतवाद संपवि यास जोरदार प्रयत्न झाले. युनोच्या आमसभेने १८डिसेंबर १९७२ रोजी ए ठराव संमत रुन मानव अधि ाराच्या संर ाासाठी आंतरराष्ट्रीय पातळीवर सह ार्य र याचे सदस्य राष्ट्रांना आवाहन ेले. तर १९७३ साली दहशतवाद विरोधी समितीची स्थाप ाा ेली. ओलिस ठेव ाऱ्यांच्या विरोधी, अपहर ा त्यांच्या विरोधी, दहशतवादांना मदत, प्रशि ा ा दे ाऱ्यांच्या विरोधी १९७८ रोजी ए ठराव संमत र यात आला पुढे दहशतवादावर संपवि यासाठी १९९९ मध्ये दहशतवाद निर्मूलन विभा ा स्थाप ा र ाात आला. अशा प्र ारे आंतराष्ट्रीय पातळीवर दहशतवादाचा बिमोड र याचे प्रयत्न झाले आहे.असे असले तरी आज नवीन विश्वरचनेत आ वि दहशत वादाचा धो ा संपलेला नाही १९९० नंतर आ ि व दहशतवाद वाढत चालला आहे.हा दहशतवाद मोडित ाढ यासाठी अपूरा निधी, प ापाती दृष्टी ोन, असह ार्य, महासत्तांचे राज ार ा ार ाीभूत ठरत आहे.ए ाच दहशतवाद हे आंतराष्ट्रीय राज ार ाासमोरील महत्वाचे आव्हान ठरले आहे.

दहशतवाद व भारतः-आज भारतासमोर दहशतवाद हा महत्वाचा प्रश्न भेडसावत आहे. त्याचा भारताला फट ाही बसला आहे. भारतातील दहशतवादी ारवायांचे हेतू म्ह ाजे, येथील अर्थव्यवस्था ि ाळि ाळी र ो, ना ारि ांमध्ये भिती दहशत निर्मा ा र ो, प्रादेशि ए ात्मतेला आव्हान दे ो हिंदु - मुस्लिमांमध्ये जातीय दं ाली भड ाव ो तसेच नेहमी येथील परिस्थ्ीती अस्थिर ठेव ो होय. भारताच्या ईशान्य भा ाातील राज्यांतही दहशतवादी ारवाया चालू आहेत.त्याला चीन व पा िस्थानचा पार्ठीबा आहे.भारतात दहशत निर्मा ा रुन दहशतवादी बां लादेश, भूतान व म्यानमारच्या आश्रयाला जातात. तर चीन व भारतामध्ये आशियाच्या नेतत्वासाठी छुपा संघर्ष सुरु आहे. भारतातील दहशतवादापाठीमा ो अंमली पदार्थाची तस् री हा महत्वाचा मुद्दा आहे. हे अंमली पदार्थ अफ ाा िस्तान, पा िस्तान, नेपाळ मार्ग े भारतातून बां लादेशात पोहोचतात. असे असले तरी मानवी अधि ारांचे उल्लंघ ा न रता भारताला दहशतवादी ारवायांवर नियंत्रन ठेव यात ाही अंशी यश आले आहे.

सारांशः-दहशतवादाने मानवाप्रमा ोच असं य देशासमोर व संयुक्त राष्ट्र संघापुढे पर्यायाने जा ातित राज ार ाापुढे मोठे आव्हान ऊभे ेले आहे. दहशतवाद संपवि ो ाळाची ारज असली तरी त्यामध्ये यश मिळ ो आज अवघड होत चालले आहे. ार ा दहशतवाद ही ए सामाजि लढयाची पध्दत बनली असून 'समस्येच्या निरा र ााचा ए पवित्रा ' या स्वरुपामध्ये तो जोपासला जात आहे.दहशताची तंत्रे, विचारसर ाी, प ्रिया आ ाि आचर ा, व्यवहार, आ ्रम ता आज ूप विनाश ारी असल्याचे दिसते.२१ व्या शत ात दहशतवादी लॅपटॉप, सं ा ा व इंटरनेटच्या ौशल्याने वापर रीत आहेत.उदाहर ार्थ.९/११ च्या world trade center वरील हल्ल्यातील दहशतवादी ुशल वैमा ाी होते. ७/७ च्या मुंबई हल्ल्यातील दहशतवादी इंजिनिअर होता. तर ाश्मिर, पॅलेस्टाईन मधील अतिरे ी ोप ाास्त्रे सोडत होते. श्रीलं ेतील LTTE या संघटनेचे स्वतःचे नावि व विमा ा दल आहे. यावरुन दहशतवाद संपवि ो ि ती अवघड आहे हे समजते. संभाव्य धोक्यामध्ये दहशतवादातून मूलतत्ववाद वाढत जाईल असे वाटते. ार ा ओसामा बिन लादेन व मुजाहिदीन यांने सौदी अरेबिया, ुवेत व अरब राज्यांतील हल्ले त्यांची ठळ उदाहर ो, आहेत.इरा ा व ोरियाचा आ वि ार्य ्रम, ाश्मिरचा प्रश्न, श्रीलं ेतील संघर्ष यातून दहशतवाद वाढता ाा दिसत आहे.परंतू शेवटी राष्ट्रा-राष्ट्रांमध्ये, सामंजष्याने दहशतवाद संपवि ो ही ाळाची ारज बनली आहे.

संदर्भ ्रंथ :-

(१) भ ा ो रविंद्र, सम ालीन राज ीय मुद्दे, प्रशांत पब्ली ेशन, जळ ांव, २०१२.
(२) देवळा ा र शैलेंद्र, सम ालीन जा ाति राज ार ा, विद्या बु पब्लिशर्स, औरं ाबाद, २०१०.
(३) उद ाव र म. न., २१ व्या शत ातील दहशतवाद, डायमंड प्र ाशन पु ो, २००७.
(४) त्रिपाठी मधुसूदन, राष्ट्रीय ए ता और आतं वाद, ओमे ाा पब्लिशर्स, नवी दिली, २००८.
(5) www. uno.in.